

מערך שיעור: מרכיבי סביבת החיים בעקבות "אגדה חיה"

בשיעור זה נתוודע באמצעות שירי "אגדה חיה" למרכיבי סביבות חיים, למאפיינים של בעלי חיים ולצורכי הקיום שלהם. נכיר לעומק כמה מיני בעלי חיים ונדון בשוני ובדמיון באורחות החיים שלהם, במבנה הגוף, באיברי התנועה ובכסות הגוף. הפעילות מלווה בתפזורת שבה מושגים שנלמדים במהלך השיעור.

מסרים עיקריים	<ul style="list-style-type: none"> • למקום שבו חיים יצורים חיים קוראים סביבת חיים. • היצורים החיים משיגים את צורכי הקיום שלהם מסביבת החיים שלהם: אוויר, מים, מזון, הגנה, בני זוג לרבייה ועוד.
מטרות לימודיות	<p>דרך שירי "אגדה חיה", התלמידים:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. יכירו מאפיינים של בעלי חיים; 2. יעמדו על הקשר בין מבנה גופם של בעלי החיים להתנהגותם; 3. ילמדו מהם צורכי הקיום של בעלי חיים.
מושגים	סביבת חיים, יצורים חיים, צמחוני, טורף, אוכל כל, מין פולש, פעיל יום, פעיל לילה, ציפור, זוחל, יונק, בעל חיים מוגן
קהל יעד	כיתות ב'-ד'
משך הפעילות	45 דקות
מבנה הפעילות	<ul style="list-style-type: none"> • הקדמה: מהי סביבת חיים ומהם צורכי הקיום של יצורים חיים? • צפייה משותפת בקטעים מקליפים מתוך אלבום שירי "אגדה חיה". • עריכת דיון קצר לאחר צפייה בכל קליפ: מה למדנו מהשיר בנושא צורכי הקיום של בעל החיים שהכרנו בשיר? • מציאת המושגים החדשים בתפזורת.
עזרים והכנות	<ul style="list-style-type: none"> • מקרן • מצגת עם הקליפים ומילות השירים. • תפזורת להדפסה לתלמידים (קובץ חיצוני).

הקדמה: סביבת חיים וצורכי הקיום של בעלי חיים

בעולם הטבע יש מגוון של בעלי חיים. מה משמעות המילה **מגוון**? הרבה דברים שונים.

במה בעלי חיים יכולים להיות שונים זה מזה?

- במה שהם אוכלים: בעלי חיים (טורפים) או צמחים (צמחוניים) או גם וגם (אוכלי כל)
- באופן התנועה שלהם: מעופפים, זוחלים, רצים, מנתרים
- בכסות הגוף שלהם: פרווה, קשקשים, או נוצות
- במראה שלהם, למשל מספר הרגליים, קרניים, זנב....
- בסביבת החיים שבה הם חיים: עומק הים, חוף הים, מדבר, קוטב...

היום נדבר על סביבות חיים שונות ועל הדברים שבעלי החיים צריכים מסביבת החיים שלהם, צרכי הקיום שלהם.

מהם צרכי קיום? הדברים שבעלי החיים צריכים כדי לחיות.

מהם צרכי הקיום המשותפים לכל בעלי החיים? מה כולם חייבים כדי לחיות?

- אוויר לנשימה
- מקור מזון ומים
- אמצעי הגנה, למשל מקום מחסה

בנוסף, כל בעלי החיים צריכים למצוא בן או בת זוג כדי להתרבות ולהביא צאצאים לעולם.

מהלך הפעילות

חלקו לתלמידים את דף התפזורת. לאחר האזנה לכל שיר נקרין את השקופית המתאימה ונחקור את בעל החיים דרך מילות השיר המוצגות בשקופית. בתום הדיון על השיר נחפש יחד את המילים המתאימות בתפזורת. הסבו את תשומת לב התלמידים לכך שאין מחסן מילים בדף התפזורת, ולכן עליהם לחכות לתום כל שיר על מנת לדעת מהם המושגים שהם אמורים לחפש.

איך אפשר ללמוד על צרכי הקיום של בעלי החיים בטבע? מהתבוננות בבעלי החיים עצמם, מצפייה בסרטי טבע ומשירים וסיפורים. היום נכיר חלק מבעלי החיים שמופיעים באוסף שירי "אגדה חיה". כל שיר מוקדש לבעל חיים אחר, חלקם מוכרים יותר, חלקם מוכרים פחות. את השירים בספר כתב והלחין הזמר שחר אבן צור, והוא כתב את השירים לאחר שפגש חוקרי טבע ממוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרדט באוניברסיטת תל אביב ולמד מהם על בעלי החיים האלה. בשיעור היום נקשיב לכמה שירים, נתבונן בקליפים שלהם ותוך כדי הצפייה וההאזנה נחשוב: מה אנחנו יכולים ללמוד מהשיר על בעל החיים שעליו נכתב השיר?

כחל

ננגן את השיר ולאחר מכן נשאל את התלמידים מה הם למדו על בעל החיים מהשיר. לאחר שקיבלנו כמה תשובות נעשה יחד סדר. כך נעשה גם אחרי כל אחד מהשירים שנבחר להשמיע.

- איזה סוג של בעל חיים הוא הכחל? ציפור.
- מהיכן מגיע הכחל? מאפריקה.
- איך קוראים לציפורים שמגיעות כל שנה מאפריקה? ציפורים נודדות.
- למה בעצם ציפורים נודדות? כדי להגיע למקום שבו שוררים תנאים נוחים יותר, בהתאם לעונת השנה. הכחל מגיע לישראל בכל שנה באביב.
- מה הכחל עושה בישראל? מחפש בן או בת זוג, ואז בונה קן לגדל בו את הגוזלים.
- איזה מן קן בונה הכחל? קן שחצוב בקירות עפר.
- איך הכחלים חוצבים את הקן? בעזרת המקור החזק שלהם.
- מה כחלים אוכלים? חרקים.
- מה סוג התנועה שלהם? תעופה.
- נסכם את מה שלמדנו מהאזנה לשיר הראשון: למדנו על סביבת החיים של הכחל, ולמדנו שהוא נודד כדי להשיג את צורכי הקיום שלו. דיברנו על המזון שלו, על הרבייה שלו ועל הדרך שבה הוא מגן על הביצים בקן.

ניתן לתלמידים זמן לחפש בתפוזרת את המושגים הבאים: תעופה, נוצות, נדידה, ציפור.

קוצן זהוב – אפשר לעצור ב-1:48 דקות

- היכן חי הקוצן? במדבר.
- האם הוא פעיל יום או פעיל לילה? פעיל יום.
- ממה למדנו את זה? ממילות השיר: "מתרוצץ כל היום ובלילה חולם חלום".
- איך הקוצן מגן על עצמו בסביבת החיים שלו? מסתתר במחילה.
- מה הוא אוכל? אוכל כמעט הכל: "פרוקי רגליים וזרעים וירקות וחרקים וחלזונות". בעל חיים שהוא גם טורף בעל חיים אחרים וגם אוכל מזון מהצומח נקרא "אוכל כל".
- איזה סוג בעל חיים הוא הקוצן? האם הוא זוחל? יונק? ציפור? יונק.
- איך אנחנו יודעים שהקוצן הוא יונק? ליונקים יש פרווה. בשיר שמענו שלקוצן הזהוב יש פרווה זהובה וקוצנית.

מידע למורים: חלק משערות הגב של הקוצן התקשחו במהלך האבולוציה ומגעם כקוצי קיפוד, ומכאן שמו – קוצן. קוצים אלה מגינים על הקוצן מטריפה. הזמינו את התלמידים לחפש בתפזורת את המושגים הבאים: יונק, אוכל כל, פעיל יום, פעיל לילה, מדבר, פרווה.

קרקל – אפשר לעצור ב-1:08 דקות

- היכן חי הקרקל? במדבר.
- איזה סוג של בעל חיים הוא הקרקל? יונק. בשיר אמרו שהוא יונק שמזנק לגובה רב.
- הוא צמחוני או טורף? טורף.
- ממה למדנו את זה? ממילות השיר: "תופס חוגלה אוחז ארנב".

הזמינו את התלמידים לסמן בתפזורת את המושג טורף.

שממית חרמונית

- היכן חיה השממית החרמונית? בחרמון, בפסגת ההר.
- מה יוצא דופן בשממית החרמונית? היא אנדמית לחרמון, כלומר חיה רק שם ולא באף מקום אחר בעולם.
- איפה חיה השממית, מהו מקום המסתור שלה? מתחת לאבנים.
- על איזה שינוי מספרת השממית החרמונית? פעם היו הרבה שממיות חרמוניות ועכשיו כבר אין.
- מי אחראי לשינוי? בני האדם.
- מה מבקשת מאיתנו הלטאה הזו? כשאנחנו בחרמון, לא להרים אותה ולא להרים אבנים שהיא עשויה להתחבא מתחתן.

הזמינו את התלמידים לסמן בתפזורת את המושגים: מין אנדמי, לטאה.

באופן דומה אפשר להשמיע שירים אחרים מהאלבום ולהתייחס בכל פעם למידע אחר על בעלי החיים. שימו לב: בתפזורת המצורפת יש מושגים ממערך זה, אך במצגת יש גם שירים נוספים מהאלבום.

אם תרצו להכין בעצמכם תפזורת לקראת שיעור זה, תוכלו להשתמש במחוללי תפזורת חינמיים כדוגמת:

<https://www.yo-yoo.co.il/findwords/tifmaker.htm>

<https://geek.co.il/~mooffie/crossword/>

סיכום

אחרי שנסיים למלא את התפזורת אפשר לקיים דיון מסכם, שבו נעלה שאלות, דוגמת השאלות שלהלן:

- אילו סוגי בעלי חיים הכרנו בשירים?
- אילו סביבות חיים הכרנו בשירים?
- האם שמענו על בעלי חיים שונים שחיים באותה סביבת חיים?
- הכרנו את הקוצן והקרקל. מה משותף לשניהם? (יונקים, מדבריים, בעלי פרווה); מה שונה ביניהם? (טורף וצמחוני)

לסיכום, למדנו הרבה מהשירים מבוססי המדע של "אגדה חיה". ראינו שיש דמיון במאפייני החיים של יצורים חיים, במבנה גופם ובצרכים החיוניים לקיומם, אבל גם שקיים שוני בין יצורים חיים בדרך שבה הם משיגים את צרכיהם החיוניים, בסביבת החיים שלהם, בדרך התזונה שלהם ועוד.

המושגים בתפזורת המצורפת:

פעיל יום, פעיל לילה, טורף, נוצות, לטאה, יונק, פרווה, מדבר, ציפור, נדידה, תעופה, מין אנדמי

לשימושכם, תפזורת בגרסה קלה לקטנים וגרסה קשה יותר לגדולים, הכוללת מילים נגד כיוון הקריאה. אלה הפתרונות לגרסאות השונות.

ע	ג	ר	ה	מ	ש	ת	ע	ו	פ	ה
נ	כ	ע	צ	ל	ו	ר	ג	ס	ט	ר
י	ו	ר	ז	נ	ד	ו	ד	ה	ט	ס
י	פ	צ	ט	ד	ז	מ	ל	ט	א	ה
ש	ת	מ	ו	י	ע	י	ה	י	ט	ע
נ	י	ר	נ	ת	צ	ו	פ	א	ע	ב
ר	ו	פ	י	צ	ו	נ	מ	ה	ר	פ
י	צ	ט	ו	ר	פ	ק	ל	ד	ט	ק
ר	ה	א	פ	ס	ב	י	ד	ד	ב	ס
נ	ה	ל	י	ל	י	ל	ע	פ	ה	ר
צ	א	י	מ	ד	ב	א	נ	י	מ	מ

מ	נ	ל	פ	ע	י	ל	ל	י	ל	ה
י	ג	ט	ט	ל	ש	י	ט	ל	ט	ק
נ	ס	פ	ס	א	ז	נ	ד	י	ד	ה
א	צ	ל	ה	ק	ה	ט	ו	ר	פ	כ
נ	י	ש	ה	ר	ז	י	ח	צ	ש	ל
ד	פ	ע	י	ל	י	ו	מ	ט	ו	ג
מ	ו	ט	ב	ט	ע	נ	מ	ס	י	ת
י	ר	ב	מ	ל	ת	ק	ד	ש	נ	ע
ג	ה	ט	א	ס	ש	ר	ב	ס	ו	ו
ד	ק	י	ק	פ	מ	כ	ר	מ	ע	פ
ד	ק	ר	נ	ד	ע	פ	ו	ו	ה	ה